

ኃይል ለእድገትና ለሰላም!

ብ. ነጋሽ 12-23-16

ያለ ኃይል (energy) ስልጣኔና እድገት የለም። የኢንዱስትሪ አብዮት ምክንያቱ የኃይል ምንጭ ግኝት ነው። በ17ኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ ለኢንዱስትሪ አብዮት መምጣት የእንፋሎት ኃይል መገኘት ቀዳሚውን አስተዋጽኦ አበርክቷል። ይህን የእንፋሎት ኃይል የሚጠቀም ሞተር ባለቤት በመሆን ቀዳሚ የነበረችው እንግሊዝ በማምረቻ ኢንዱስትሪ የበላይነቱን ቦታ ይዞ ነበር። የኢንዱስትሪ አብዮትን የወለደው ኃይል ዘርፉን እና የሚሰጠውን አገልግሎት ማስፋት ያዘ። የከሰል ድንጋይን በመጠቀም የፋብሪካዎችን ሞተር ማንቀሳቀስ የጀመረው የእንፋሎት ኃይል ከፋብሪካ ወጥቶ ፍርጎ ጎታች ባቡርን፣ ግዙፍ መረከቦችን የማንቀሳቀስ አገልግሎት ይሰጥ ጀመረ። በዚህም በአጭር ጊዜ ውስጥ ብዙ ማምረት፣ ምርትንና የምርት ግብአቶችን በብዛትና በፍጥነት ርቀት ወዳለው አካባቢ ማጓጓዝ ተቻለ። የእንፋሎት ኃይል በራሱ ሞተር ከማንቀሳቀስ አልፎ ከፍተኛ ኃይል ለመፍጠር አገልግሎትም መዋል ጀመረ። በእንፋሎት ኃይል ተርባይን በማንቀሳቀስ ኤሌክትሪክ መፍጠር ተቻለ። የድንጋይ ከሰልና እንፋሎት ኤሌክትሪክ ማመንጨት ጀመሩ። የኤሌትሪክ ኃይል መፈጠር ደግሞ የኢንዱስትሪውን እድገት ከማፋጠንም አለፎ ኑሮን ቀላልና አመቺ አደረገ።

ይህ የስልጣኔና የእድገት እመርታ ማምጣት ያስቻለ የኤሌትሪክ ኃይል ወደኢትዮጵያ የመጣው ዘግይቶ ነበር። ዳግማዊ ሚኒሊክ አወሮፓውያን የሞት ቅጣት የወሰኑበትን ሰው በኤሌትሪክ ወንበር ሲገድሉ ሰምተው ይህን በቀላሉ የሚገድል ወንበር አስመጥተው ነበር ይባላል። የሚያምረው ወንበር ግን ብቻውን ሰውን ሊገድል አልቻለም። ምኒሊክ በዚህ ግራ ሲጋቡ አማካሪዎቻቸው ወንበሩ ሰው እንዲገድል ኤሌትሪክ እንደሚያስፈልገው ይነግሯቸዋል። ታዲያ ያኔ ኤሌትሪክ ሰላልነበረ ምኒሊክ ወንበሩን የራሳቸው ማረፊያ አድርገውት ነበር አሉ። የኤሌትሪክን ጥቅም ሰው ለመግደል ባለመቻል መተዋወቃችን ቅር ሊያሰኝ ቢችልም፣ አጼ ምኒሊክ በኤሌትሪክ ኃይል አስፈላጊነት ላይ መነቃቃት እንዲያደርገባቸው ማድረጉ በበጎ እንድናስበው ያደርገናል። ያም ሆነ ይህ፣ በዚህ መነቃቃት ቤተ መንግስቱን በኤሌትሪክ ማብራት ያስቻለ ጄኔራተር ተገዝቶ እንደነበረ የሚያመለክቱ መረጃዎች አሉ።

የአገሪቱ ርዕሰ መዲና አዲስ አበባ ግን ከኤሌክትሪክ ጋር የተዋወቀችው በ1924 ዓ.ም እንደነበረ መረጃዎች ያመለክታሉ። በአቃቂ ወንዝ አባ ሳሙኤል ላይ በተገነባው ግድብ 6 ሜጋ ዋት ኃይል ማመንጨት የተጀመረ ጊዜ መሆኑ ነው። ይህ ኮኔል በሚባል የጣሊያን ኩባንያ የሚመነጨው ኃይል ወደጥቂቶች ቤት ገብቶ የምሽት ጨለማን የገፈፈ ብርሃን መስጠት ጀምሮ ነበር። ይህ ወቅት ምእራባውያን ከተማዎቻቸውን በኤሌክትሪክ ብርሃን አጥለቅልቀው ወደገጠር መሻገር የጀመሩበት ጊዜ ነበር። በ1922 ሁሉም የአሜሪካ ከተሞች የኤሌትሪክ ብርሃን ተዳርጏቸው የነበረ ሲሆን፤ ኤሌትሪክ የደረሰው የገጠር አካባቢ ግን 10 በመቶ ብቻ ነበር። በ1927 ዓ.ም ኤሌክትሪክ በገጠር ለማዳረስ የገጠር ኤሌክትሪክ አስተዳደር ተቋም ተመሰረተ። በ1931 ዓ.ም 25 በመቶ የገጠር አካባቢዎች ኤሌክትሪክ ማግኘት ችለው ነበር። ኢትዮጵያ 'ሀ' ብላ ከኤሌትሪክ ብርሃን ጋር የተዋወቀችው በዚህ 25 በመቶ ገጠሬ አሜሪካውያን ኤሌክትሪክ ባገኙበት ዘመን ነበር።

በ1924 በአዲስ አበባ የኤሌትሪክ ስርጭት ተጀምሮ የነበረ ቢሆንም፤ የኤሌትሪክ ኃይል ተጠቃሚዎች ግን እጅግ በጣም ጥቂቶች ነበሩ። ምናልባት በጣት ከመቆጠር አላለፈም ነበር። የምሽት የብርሃን ምንጭ ኩራዝ መሆኑ እንደቀጠለ ነበር። እያደረ ግን አቅርቦቱ እያደገ አዲስ አበባንም እየተሻገረ ወደአንዳንድ ትላልቅ የአገሪቱ ከተሞች ዘለቀ።

ከንጉሰ ነገስት ኃይለ ሥላሴ ዘመን አንስቶ እስከደርግ ማብቂያ የተገነቡት የውኃ ኤሌትሪክ ኃይል ማመንጫዎችን ስንመለከት፤ በ1945 ዓ.ም 11 ሜጋ ዋት የሚያመነጨው ጢስ አባይ፤ በ1952 ዓ.ም 42 ሜጋ ዋት የሚያመነጨው በአዋሽ ወንዝ ላይ የተገነባው የቆቃ ግድብ፤ በ1958 ዓ.ም 32 ሜጋ ዋት የሚያመነጨው አዋሽ 2 በ1963 ዓ.ም 32 ሜጋ ዋት የሚያመነጨው አዋሽ 3 በ1965 ዓ.ም 100 ሜጋ ዋት የሚያመነጨው የፊንጫ ኃይል ማመንጫ፤ በ1981 ዓ.ም 153 ሜጋ ዋት የሚያመነጨው መልካ ዋቅኬና፤ በ1982 ዓ.ም 5 ሜጋ ዋት ኃይል የሚያመነጨው የሶር ኃይል ማመንጫ ናቸው። በአጠቃላይ አገሪቱ በ60 ዓመታት የኤሌትሪክ ኃይል ታሪኳ ማመንጨት የቻለችው ኃይል 350 ሜጋዋት ገደማ ብቻ ነበር።

ይህ የኤሌትሪክ ኃይል ለትላልቅ የአገሪቱ ከተሞች መብራትና ለአነስተኛ የማምረቻ ተቋማት ጉልበት ከመስጠት አልፎ አገሪቱ በኢንዱስትሪ እድገት እመርታ እንድታላይ የማድረግ አቅም አልነበረውም። አሁን እየተገነቡ ያሉት የኢንዱስትሪ መንደሮች፤ ግዙፍ የሲሚንቶ ማምረቻና የብረታ ብረት ፋብሪካዎች እያንዳንዳቸው ከ50 ሜጋ ዋት ያላነሰ

ኃይል የሚጠቀሙ መሆናቸውን ልብ በሉ። እናም እስከደርግ ውድቀት በነበሩት ዓመታት የነበረው የአገሪቱ የኢንዱስትሪ እድገት በነበረው የኃይል አቅም ልክ የተገደበ ነበር። አገሪቱን በኢንዱስትሪ ማሳደግ፣ ለዜጎች በየወቅቱ እያደገ የመጣውን የኃይል ፍላጎት በማርካት የተሻለ ህይወት ማረጋገጥ ከፍተኛ ኃይል በአጭር ጊዜ ውስጥ ማመንጨትን የግድ የሚል ነበር።

እናም አገሪቱ ያላትን እምቅ የኤሌክትሪክ ኃይል ምንጭ በመለየት ከፍተኛ ኃይል የማመንጨት ተግባር ተጀመረ። በዚህም መሰረት በ1993 ዓ.ም 75 ሜጋ ዋት የሚያመነጨው ጢስ አባይ (የማሻሻያ ፕሮጀክት ነው)፣ በ1996 ዓ.ም 184 ሜጋ ዋት የሚያመነጨው የጊቤ 1 ማመንጫ (እስከዚያን ወቅት ከአንድ የኃይል ማመንጫ አገሪቱ ታገኝ ከነበረው ኃይል በግዙፍነቱ ቀዳሚ ነበር)፣ በ2002 ዓ.ም የተከፈ ግድብ 310 ሜጋ ዋት፣ 2003 ዓ.ም ጊቤ 2 420 ሜጋ ዋት (አገሪቱ እስከ 1983 ዓ.ም በላት የ60 ዓመት የአገሪቱ የኤሌክትሪክ ኃይል ታሪክ ሲመነጭ ከነበረው አጠቃላይ የኃይል መጠን የላቀ ነበር)፣ በ2004 ዓ.ም ጣና በለስ 435 ሺህ ሜጋዎት፣ እና ሰሞኑን ደግሞ የአገሪቱን አጠቃላይ ኃይል የማመንጨት አቅም በእጥፍ ገደማ ያሳደገው 1870 ሜጋ ዋት የሚያመነጨው ጊቤ 3 ተመርቆ ወደ አገልግሎት ገብቷል። ከውኃ የኃይል ማመንጫ በተጨማሪ በአገሪቱ የንፋስ ሃይል ማመንጫዎችም ተገንብተዋል። አዳማ 1 53 ሜጋ ዋት፣ አዳማ 2 153 ሜጋ ዋት እንዲሁም አሽጎደ 120 ሜጋ ዋት ኃይል በማመንጨት ላይ ይገኛሉ። አሁን አጠቃላይ የአገሪቱ ኃይል የማመንጨት አቅም 4ሺህ 2 መቶ ሜጋ ዋት ገደማ ደርሷል። 6 ሺህ ሜጋ ዋት የሚያመነጨውን የታላቁን የኢትዮጵያ ህዳሴ ግድብ ጨምሮ በርካታ የውኃና የንፋስ፣ እንዲሁም የጂኦተርሚል የኃይል ማመንጫዎች በመገንባት ላይ ይገኛሉ። ከአራት ዓመት በኋላ የአገሪቱ አጠቃላይ የኃይል መጠን ቢያንስ 10 ሺህ ሜጋ ዋት ይደርሳል።

አሁን በአገሪቱ የኃይል እጥረት የለም። አገሪቱ እስካሁን ያመነጨችው ካላት አጠቃላይ አቅም ጋር ሲነጻጸር ገና አልተነካም ማለት ይቻላል። አገሪቱ ላቀደችው የኢኮኖሚ መዋቅራዊ ሽግግር የኢንዱስትሪውን ዘርፍ፣ በተለይ ከፍተኛ ኢንዱስትሪዎችን ለመገንባት አሁንም ተጨማሪ ኃይል ያስፈልጋታል። በ2ኛው የእድገትና ትራንስፎርሜሽን እቅድ የኃይል አቅምን 15 ሺህ ለማድረስ ነው የታቀደው።

ኢትዮጵያ የራሷን ፍላጎት ከሟሟላት ባሻገር የምስራቅ አፍሪካ የኃይል ማዕከል ሆና አገራትን በጥቅም የማስተሳሰር እቅድ አላት። እስካሁን ጅቡቲና ሱዳን በድምሩ 150 ሜጋ ዋት ገደማ ኃይል መግዛት ጀመረዋል። ኢትዮጵያ ከኬንያ እንዲሁም ከታንዛንያ ጋር በኃይል የመተሳሰር ስምምነት ፈርማለች። ከኬንያ ጋር 400 ሜጋ ዋት፣ ከታንዛንያም ጋር ከ200 ጀምሮ ወደ 400 ሜጋ ዋት የሚያድግ የኃይል ግዢ ስምምነት ተፈራርማለች። የኃይል ማስተላለፊያው መስመር በግንባታ ላይ ይገኛል። እ.ኤ.አ. በ2019 መጀመሪያ ላይ ኃይል መላክ ይጀመራል ተብሎ ይጠበቃል። ኢትዮጵያ ልትመሰርት ያሰበችው የኃይል ትስስር ከዚህም የሚያልፍ ነው። በአጠቃላይ ከጅቡቲ፣ ኬንያ፣ ሱዳን፣ ደቡብ ሱዳን፣ ኡጋንዳ፣ ሩዋንዳ፣ ታንዛንያ፣ እንዲሁም ከየመን ጋር ኤሌክትሪክ በማቅረብ በቀጠናው የኃይል ትስስር የመፍጠር እቅድ አላት።

ይህ የኃይል ትስስር በአገራቱ መካከል በመጠቃቀም ላይ የተመሰረተ ጥብቅ መፈላላግንና ወዳጅነትን በማጠናከር በአካባቢው አስተማማኝ ሰላም እንዲሰፍን ማድረግ ያስችላል። ለኢትዮጵያም ትልቅ የውጭ ምንዛሪ ምንጭ ይሆናል። የኃይል ትስስሩ ሃብትም፣ ሰላምም ያስገኛል። ኢትዮጵያ ለጅቡቲና ለሱዳን ማቅረብ ከጀመረችው ኃይል የውጭ ምንዛሪ እያገኘች ነው። ባለፈው ዓመት ብቻ ከእነዚህ አገራት 123 ሚሊዮን ዶላር ወይም 2 ነጥብ 6 ቢሊዮን ብር የውጭ ምንዛሪ ማግኘት ተችሏል።

ኢትዮጵያ ላሰበችው ትልቅ ኢኮኖሚ የመገንባትና በተለይ ከቀጠናውም አልፋ የኃይል ማዕከል ለመሆን ያላትን እቅድ ለማሳካት የሚያስችል እምቅ አቅም አላት። ይፋዊ መረጃዎች እንደሚያመለክቱት፣ አገሪቱ ከውሃ 45 ሺህ፣ ከንፋስ 10 ሺህ፣ ከጂኦተርማል 5 ሺህ፣ ከጸሃይ 120 ሜጋ ዋት ሃይል የማመንጨት አቅም አላት። ይህ በአጠቃላይ በአሁኑ ጊዜ አፍሪካ ውስጥ እየመነጨ ካለው ኃይል ከግማሽ በላይ ነው።

እርግጥ ነው ይህን እምቅ አቅም ወደተጨማሪ ኃይል ለመቀየር ከፍተኛ ገንዘብ ያፈልጋል። ጊዜም ይወስዳል። ይሁን እንጂ፣ ያለፉት አስር ዓመታት ተሞክሮዎችና የአገሪቱ የኢኮኖሚ አቅም ከጊዜ ወደ ጊዜ እያደገ መምጣት ይህን እቅድ እውን ማድረግ እንደሚቻል ያመለክታል። ኢትዮጵያ እምቅ የኃይል አቅሟን ወደተጨማሪ ውጤት መለወጥ መቻሏ የኃይል ማማ ያደርጋታል። ከዚያም አልፎ በቀጠናው የምትመሰርተው የኃይል አቅርቦት ትስስር የኢኮኖሚ አቅሟን በማጎልበት የአካባቢውን ሰላምም ያረጋግጣል።